
Eldi á laxaseiðum að Laxabraut 5 í Þorlákshöfn, Sveitarfélaginu Ölfusi Ákvörðun um matsskyldu

1 INNGANGUR

Þann 20. október 2021 barst Skipulagsstofnun tilkynning frá Arnarlax um fyrirhugað eldi á laxaseiðum að Laxabraut 5 í Þorlákshöfn, Sveitarfélaginu Ölfusi, samkvæmt 19. gr. laga um umhverfismat framkvæmda og áætlana, sbr. lið 1.09 og 13.02 í 1. viðauka laganna.

Skipulagsstofnun leitaði umsagna Sveitarfélagsins Ölfuss, Fiskistofu, Heilbrigðiseftirlits Suðurlands, Umhverfisstofnunar, Orkustofnunar, Matvælastofnunar og Hafrannsóknastofnunar.

2 GÖGN LÖGÐ FRAM

Tilkynning til Skipulagsstofnunar: Eldi á laxaseiðum að Laxabraut 5 í Þorlákshöfn með lýsingu á umfangi og ljósmyndum af vettvangi. Framkvæmdaraðili Arnarlax.

Umsagnir um tilkynninguna bárust frá Umhverfisstofnun 26. nóvember 2021, Sveitarfélaginu Ölfusi 23. nóvember 2021, Heilbrigðiseftirliti Suðurlands 21. desember 2021, Orkustofnun 6. desember 2021, Matvælastofnun 17. nóvember 2021, Hafrannsóknastofnun 24. nóvember 2021 og Fiskistofu 6. janúar 2022.

Frekari upplýsingar bárust frá framkvæmdaraðila 29. nóvember 2021.

3 FYRIRHUGUÐ FRAMKVÆMD

Arnarlax áformar að hefja eldi á laxaseiðum í fiskeldisstöðinni að Laxabraut 5 í Þorlákshöfn. Í stöðinni í dag er starfrækt bleikjueldi. Starfsleyfið sem er í gildi tekur til 1.200 tonna ársframleiðslu á bleikju og leyfi er til reksturs sláturhúss á staðnum til eigin nota. Núgildandi rekstrarleyfi heimilar 900 tonna hámarkslífmassa á ári af bleikju.

Arnarlax áformar að reka blandað eldi á laxaseiðum og bleikju. Ætlunin er að hrogn verði klakin út og seiði alin í 50-200 gramma stærð í fiskeldisstöð í að Hallkelshólum í Grímsnesi sem síðan eru flutt að fiskeldisstöðinni að Laxabraut 5 í Þorlákshöfn til áframeldis. Þar verða þau alin áfram þar til þau eru orðin nægilega stór til flutnings með brunnbát í sjókvíaeldisstöðvar fyrirtækisins.

Eldisrými stöðvarinnar í dag er um 6.500 m³ og í heildina eru nú 17 ker í stöðinni, öll nánast sjálfhreinsandi og staðsett utanhúss. Allt frárennsli frá stöðinni fer um stökk og fram af 7 m háu bergi beint út í sjó.

Tekin verða sýni a.m.k. einu sinni á ári þar sem mæld eru gildi heildarmagns köfnunarefnis, pH-gildi og heildarfosfór. Daglega er farið yfir botnristar og affall og metið hvort einhverjar fódurleifar skili sér í gegn og er fódurun breytt og hún minnkuð ef svo reynist vera. Daglega er súrefnismettun mæld í hverri einingu fyrir sig og vatnsgæði metin. Efnafræðileg og lífræn súrefnispörf (COD eða BOD₅), svifagnir og lífrænt efni (TOC) í frárennsli verða mældar á a.m.k. þriggja ára fresti.

Á lóðinni er auk kera, vinnsluhús þar sem einnig er skrifstofa og fóðurstöð þar sem fóður er geymt í tönkum. Miðlunarhús er sunnan megin við kerin þar sem vatni úr sjóholum og ferskvatnsholum er blandað saman og því miðlað í kerin en meðalnotkun á vatni er um 600 l/s. Vestan við miðlunarhúsið er svo rafstöðvarhús.

Ekki stendur til að breyta starfseminni í eldisstöðinni að Laxabraut 5 í Þorlákshöfn að öðru leyti en því að leggja áherslu á eldi á laxaseiðum í stað bleikjueldis. Gert er ráð fyrir að áfram verði mögulegt að ala bleikju í stöðinni. Við breytinguna yfir í eldi á seiðum verður slátrun og vinnsla á matfiski í vinnsluhúsi stöðvarinnar hætt í stöðinni. Sækja á um heimild fyrir 900 tonna hámarkslífmassa laxaseiða og bleikju í stað 1.200 tonna ársframleiðslu á bleikju í samræmi við 10. gr. laga um fiskeldi nr. 71/2008.

Sveitarfélagið Ölfus leggur áherslu á það í umsögn sinni að gönguleið við strandlengju neðan stöðvarinnar sem fram kemur í aðalskipulagi sé haldið opinni og bendir á mikilvægi þess að ljósmengun frá stöðinni verði haldið í lágmarki með viðeigandi aðgerðum, skermum og ljósabúnaði.

Í svari Arnarlax kemur fram að gönguleiðin verði útfærð í samráði við sveitarfélagið en mikilvægt sé að vinnulýsing á svæði stöðvarinnar verði fullnægjandi til að tryggja öryggi og góðar vinnuaðstæður. Hugað verður að því að beina lýsingu niður að vinnusvæðum til að lágmarka ljósmengun.

4 UMHVERFISÁHRIF

Hér er fjallað um umhverfisáhrif framkvæmdarinnar eins og þeim er lýst í framlögðum gögnum Arnarlax og umsögnum umsagnaraðila.

Viðtaki frárennslis

Fram kemur í tilkynningu Arnarlax að frárennslu frá stöðinni fari um steiptan stokk og fram af 7 m háu bergi beint út í sjó. Umrædd losun sé ekki fyrir neðan stórstraumsfjöruborð líkt og 9. gr. reglugerðar nr. 798/1999 um fráveitur og skólp, kveði á um. Hinsvegar hafi Heilbrigðiseftirlit Suðurlands hingað til talið að umrædd losun fái næga þynningu við núverandi aðstæður og ekki hafi orðið vart við mengun í eftirliti. Ölduvirkni og sterkur straumhraði til vesturs með ströndinni spili þar stórt hlutverk og dreifi vel frárennslinu frá ströndinni hratt og örugglega og þynni út alla mengun. Úthafsaldan eigi óhindraðan aðgang að klettum þar sem affall stöðvarinnar sé leitt til sjávar. Fráveitan nái yfir brimvarnargarð og sé með steinsteypta vörn fyrir brimi og grjótburði. Frárennslid renni út á klöppina og nýlega var byggður veggur til að stýra affallinu betur og koma í veg fyrir að það dreifðist um klappirnar.

Ker stöðvarinnar séu nánast sjálfhreinsandi. Notast sé við kerfi þar sem dauðfiskur safnist saman en kerin séu með væga keilulögun í botninum þannig að allur dauðfiskur, fóður og önnur óhreinindi leiti niður á botn í miðju keru. Þegar dauðfiskur hafi safnast saman á botninum sé hægt að lyfta upp loka og fari fiskurinn þá ofan í ræsi og þaðan upp um rör í safnkassa. Allt sem fari ofan í ræsið í miðju kerfinu komi upp og að annarri rist, þaðan sem dauðfiskur sé tekinn og talinn. Dauðfiski, sem áætlaður sé um 3% af framleiðslu, verði komið til viðurkenndra aðila til endurnýtingar, hvort sem það verði í fóður fyrir loðdýr s.s. hjá Ice Fish, til áburðargerðar eða annað.

Fóðrun og losun mengunarefna verði sambærileg fyrir og eftir breytingu á eldinu. Svipuð efnasamsetning sé í fóðrinu sem notast eigi við eftir breytingar auk þess sem sama súrefnismagn og sömu hreinsiefni verði notuð.

Helstu úrgangsefnin sem stöðin losi í umhverfið séu kolefni (147 tonn á ári), nitur (52,9 tonn á ári) og fosfór (11,2 tonn á ári) sem skili sé bæði í uppleystu og föstu formi.

Sveitarfélagið Ölfus bendir á það í umsögn sinni að hreinsisúr í frárennslu þurfi að virka sem skyldi og að eftirlit sé haft með virkni, m.a. með sýnatöku í frárennslu. Frárennslu stöðvarinnar sé stutt frá

ósum Ölfusár og þar fari um þúsundir laxfiska á hverju ári. Einnig telur sveitarfélagið að lífrænan úrgangur frá stöðinni skuli ekki geyma undir beru lofti heldur ávallt í lokuðum gámum/ílátum.

Arnarlax segir í svari sínu að ekki sé gert ráð fyrir að breyta frárennsli frá stöðinni með því að bæta við hreinsisíum. Eftirlit verði haft með frárennsli í samræmi við ákvæði starfsleyfis. Lífrænn úrgangur frá stöðinni verði alltaf geymdur í lokuðum ílátum.

Umhverfisstofnun bendir á í umsögn sinni að kröfur um næringarefni í nýju leyfi verði miðaðar við 10 kg/tonn af fosfór en ekki 14 kg/tonn líkt og í núgildandi leyfi. Enn fremur vekur stofnunin athygli á því að ef losun fari yfir þau viðmiðunarmörk sem sett eru í starfsleyfi verði gerð krafa um aukna hreinsun.

Vatnsnotkun

Fram kemur í tilkynningu Arnarlax að á svæðinu séu nýttar fimm ferskvatnsholur og fimm holur með jarðsjó og sé áætlað að þær holur verði áfram í notkun. Fleiri borholur sé einnig á lóðinni samkvæmt borholuskrá Orkustofnunar, t.d. ein heitavatnshola nálægt ströndinni. Samkvæmt dæluýfirlitinu frá nóvember 2020 hafi holurnar gefið samtals um 340 l/s af fersku vatni og um 420 l/s af sjó og tilheyra þær grunnvatnshlotinu 104-290-G, Selvogsstraumur 3. Gerð jarðlaga á svæðinu sé skilgreind sem sprunguveitir þar sem grunnvatnsstreymi er mikið.

Til þess að spara ferskvatn í eldinu sé notuð saltvatnsblanda í kerin sem fengin er með blöndun á jarðsjó og ferskvatni. Þar að auki sé koltvísýringur (CO₂) fjarlægður úr vatninu með svokölluðum loftara (e. stripper). Loftarinn gegni einnig því hlutverki að bæta við súrefni í vatnið. Með notkun á loftara megi bæta nýtni vatnsins, en minna vatn úr borholum þarf þá fyrir sama magn af fiski. Áætlað er að með notkun loftara í stöðinni í Þorlákshöfn megi auka lífmassa í sama magni af vatni um allt að 30-40%. Í heildina er gert ráð fyrir meðalnotkun á um 600 l/s af vatni og að hámarksnotkun geti orðið allt að 900 l/s.

Orkustofnun bendir á í umsögn sinni að ekki hefur verið gefið út nýtingarleyfi fyrir töku grunnvatns vegna starfseminnar að Laxabraut 5, hvorki við endurupptöku starfseminnar árið 2011 né við stækkun þeirrar stöðvar árið 2014. Því verður að sækja um nýtingarleyfi til Orkustofnunar áður en starfsemi hefst þar að nýju, en ásókn í grunnvatn úr Selvogsstraumi fer hratt vaxandi og mikil áform hafa verið kynnt um uppbyggingu fiskeldis sem byggir á þessari miklu en þó takmörkuðu auðlind. Mikilvægt er að rekstraraðila fiskeldisstöðva og aðrir aðilar sem nýta auðlindina fari fram af ábyrgð og að fylgst verði með stöðu auðlindarinnar og jafnvægi milli fersk og salts vatns á svæðinu.

Umhverfisstofnun tekur undir þetta í umsögn sinni og bendir einnig á samlegðaráhrifin með öðrum rekstraraðilum á svæðinu. Umhverfisstofnun hvetur fiskeldisfyrirtækin á svæðinu til að koma á sameiginlegri vöktun á ástandi grunnvatnsgeymis og viðtaka svæðisins.

Mengunar- og sleppivarnir og áhrif á villta laxfiska.

Fram kemur í tilkynningu framkvæmdaraðila að klekja eigi út hrogn sem munu koma frá viðurkenndum aðila og séu laus við alla helstu vírusa og bakteríusjúkdóma sem þekktir eru í eldi. Ala eigi fiskinn þar upp í allt að 200 g og flytja síðan fiskinn yfir í eldisstöðina í Þorlákshöfn með flutningabílum. Þar muni fiskurinn verða alinn upp í um 700 g og mögulega í allt að 2.000 g áður en hann verði svo fluttur með brunnbát í sjókvíaeldisstöðvar. Seiðin verði flutt í brunnbát frá eldisstöð með flutningabíl. Í Þorlákshafnarhöfn sé seiðunum dælt úr bílnum yfir í brunnbát sem liggur við bakka. Net verði utan um rörið sem notað er til dælingar yfir í bátinn til þess að grípa seiði komi til þess að þau sleppi úr röri. Fyrirhugað sé að ala seiðin í þremur hópum þar sem byrjað verði með 30 tonna lífmassa í október í einum hóp en hámarkslífmassi í stöðinni verður 900 tonn.

Öll seiðin verði fullbólusett við komuna í Þorlákshöfn. Allir flutningar á milli stöðva séu undir eftirliti dýralæknis fisksjúkdóma, sem hafi staðfest að eldisstöðin að Laxabraut 5 í Þorlákshöfn hafi verið

laus við alla sjúkdóma síðustu 10 ár. Sjúkdómavarnir verði áfram viðhafðar í samræmi við gildandi lög og reglugerðir.

Járngrindur séu bæði við útrennsli úr eldiskerum og safnkassa sem hindri að fiskur berist í affall frá stöðinni. Hreinsað sé jafn óðum úr safnkassanum.

Komi til stroks verði viðbragðsáætlun virkjuð. Sett verði út net við stöðina ásamt því að viðeigandi stofnunum og nærliggjandi veiði- og sveitarfélögum verði tilkynnt um óhappið, eins og gera skal samkvæmt reglugerð um fiskeldi nr. 540/2020.

Sveitarfélagið Ölfus bendir á í umsögn sinni að mikilvægt sé að ristar og sleppigildir séu ávallt í lagi til að koma í veg fyrir blöndun eldisfiska við villta fiska. Sveitarfélagið telur að ristar/sleppigildir skulu vera við hvert ker sem og í sameiginlegu frárennsli stöðvarinnar.

Arnarlax segir í svari sínu að haft verði eftirlit með ristum í frárennsli en bæði verði ristar í botni hvers kers og í safnkössum.

Í umsögn Hafrannsóknastofnunar kemur fram að umhverfisáhrif af frjóum norskum eldislaxi eru ólík þeim sem búast má við af bleikjueldi, komi til sleppinga þessara tegunda/stofna, og bendir á mikilvægi þess að viðhafa öruggar varnir. Því sé mikilvægt að síunarbúnaður/ristar séu í samræmi við stærð fiska og hefur Hafrannsóknastofnun eindregið mælt með að tromlusíur séu í frárennsli landeldis. Það á einnig við um þessa framkvæmd.

Í svörum Arnarlax kemur fram að viðhafa eigi tvöfaldar sleppivarnir frá hverju ker. Rist sé í botni hvers kers og frárennslið frá hverju ker fari í gegnum safnkassa þar sem affalla-fiskurinn verði fjarlægður. Einnig fari vatn um rist í affalli frá safnkassanum áður en það renni til sjávar. Tryggt verði að opnun rista verði í samræmi við stærð seiða/fiska sem verða í eldi í stöðinni, í samræmi við ákvæði reglugerðar um fiskeldi nr. 504/2020. Ekki sé fyrirhugað að setja upp tromlusíu að svo stöddu.

Fiskistofa bendir einnig á þetta í sinni umsögn og segir að ef fiskar sleppa úr fiskeldisstöð geti þeir valdið neikvæðum vistfræðilegum áhrifum ef þeir berast í náttúruleg kerfi. Það sé því mikilvægt að hugað verði sérstaklega að því að affall frá stöðinni sé útbúið á þann hátt að líkur á því að fiskar sleppi séu litlar. Að teknu tilliti til þess að Arnarlax hyggst viðhafa tvöfaldar sleppivarnir með mögulegri aðlögun varna að stærð seiða, telur Fiskistofa að ekki verði miklar líkur á slyssleppingum frá stöðinni og ekki aukin hættu á því vegna breyttrar starfsemi. Þar sem um landeldi er að ræða sé ekki mikil hættu á að smit berist í villta stofna og hægt að bregðast við ef sjúkdómar koma upp í eldisstöðinni og varna því að smit berist frá stöðinni.

Sveitarfélagið Ölfus, Fiskistofa, Heilbrigðiseftirlit Suðurlands, Umhverfisstofnun, Orkustofnun, Matvælastofnun og Hafrannsóknastofnun álíta að fyrirhuguð framkvæmd sé ekki líkleg til að hafa í för með sér umtalsverð umhverfisáhrif og sé ekki háð mati á umhverfisáhrifum.

5 SKIPULAG OG LEYFI

Framkvæmdin er í samræmi við Aðalskipulag Sveitarfélagsins Ölfuss 2010-2022.

Sækja þarf um breytt rekstrarleyfi til Matvælastofnunar í samræmi við lög um fiskeldi og reglugerð um fiskeldi. Einnig þarf að sækja um nýtt starfsleyfi til Umhverfisstofnunar samkvæmt lögum um hollustuhætti og mengunarvarnir og reglugerð um starfsleyfi fyrir atvinnurekstur sem getur haft í för með sér mengun. Sækja þarf um nýtingarleyfi á grunnvatni sem gefið er út af Orkustofnun í samræmi við lög nr. 57/1998 um rannsóknir og nýtingu á auðlindum í jörðu. Flutningur á úrgangi

er háður starfsleyfi Heilbrigðiseftirlits Suðurlands skv. lögum og reglugerð um losun frá atvinnurekstri og mengunarvarnaeftirlit.

6 NIÐURSTAÐA

Um er að ræða fyrirhugað eldi Arnarlax á Laxaseiðum að Laxabraut 5 í Þorlákshöfn, Sveitarfélaginu Ölfusi. Framkvæmdin er tilkynningarskyld til ákvörðunar um matsskyldu samkvæmt 19. gr. og lið 1.09 og lið 13.02 í 1. viðauka í lögum um umhverfismat framkvæmda og áætlana.

Eðli, staðsetning og eiginleikar hugsanlegra áhrifa framkvæmdar

Við mat á því hvort tilkynningarskyld framkvæmd skuli háð umhverfismati skal taka mið af eðli framkvæmdar, svo sem stærð og umfangi framkvæmdar, samlegðar með öðrum framkvæmdum, nýtingu náttúruauðlinda, úrgangsmyndunar og mengun sbr. 1. tl. 2. viðauka laga nr. 111/2021. Einnig skal taka mið af staðsetningu framkvæmdar og hversu viðkvæm þau svæði eru sem líklegt er að framkvæmd hafi áhrif á, magns og getu náttúruauðlinda til endurnýjunar, auk þess sem líta skal til álagspóls náttúrunnar og kjörlendis dýra sbr. 2 tl. 2. viðauka laga nr. 111/2021. Að endingu ber að skoða áhrif framkvæmdar í ljósi eðlis og staðsetningar hennar, svo sem með tilliti til umfangs, eðlis, styrks og fjölbreytileika áhrifa, hverjar líkur séu á áhrifum, tímalengdar, tíðni og afturkræfni áhrifa, samlegðaráhrifa með áhrifum annarra framkvæmda og möguleika á að draga úr áhrifum, sbr. 3. tl. 2. viðauka laga nr. 111/2021.

Fyrirhuguð breyting á tilhögun eldis að Laxabraut 5 í Þorlákshöfn felur ekki í sé uppbyggingu mannvirkja. Breytingin mun því ekki fela í sér rask á gróðri, menningarminum, breyttri ásýnd eða önnur áhrif sem hlotist geta af mannvirkjagerð. Vatnsnotkunin helst óbreytt frá því sem verið hefur og mun breytingin því ekki leiða til aukinnar notkunar grunnvatns, en í ljósi mikillar uppbyggingar fiskeldisstöðva á svæðinu vekur Skipulagsstofnun athygli á að tilefni er til að vakta áhrif vatnstökunnar á grunnvatn á svæðinu vegna samlegðaráhrifa og að skýrt verði kveðið á um vöktun í nýtingarleyfi. Skipulagsstofnun tekur undir með Umhverfisstofnun og hvetur fiskeldisfyrirtækin á svæðinu til að koma á sameiginlegri vöktun.

Að mati Skipulagsstofnunar felast möguleg áhrif fyrirhugaða breytinga fyrst og fremst í hættu á slyssleppingum á laxi og erfðablöndun í kjölfar sleppinga. Eldisstöðin er staðsett nálægt ósum Ölfusár þar sem þúsundir laxa fara um á ári hverju til hrygningar. Samkvæmt tilkynningu Arnarlax verða tvöfaldar sleppivarnir á hverju kerri, rist á botni þar sem frárennslið fer í gegnum safnkassa og rist áður en það rennur til sjávar. Tryggja á að opnun rista verði í samræmi við stærð seiða/fiska sem verða í eldi í stöðinni í samræmi við reglugerð um fiskeldi. Verði verktilhögun og sleppivarnir með þeim hætti sem framkvæmdaraðili hefur boðað, telur Skipulagsstofnun ólíklegt að fiskur sleppi frá stöðinni. Þó tekur stofnunin undir með Hafrannsóknastofnun og mælir með að tromlusíur séu settar í frárennsli.

Við framleiðslubreytinguna mun magn úrgangs verða sambærilegt því sem það var áður. Þá mun losun mengunarefna einnig verða sambærileg og áður. Að mati skipulagsstofnunar er ekkert sem bendir til þess að viðtakinn, ósar Ölfusár og strandsjórinn við Þorlákshöfn, sé sérstaklega viðkvæmur eða að magn næringarefna frá stöðinni, að teknu tilliti til hreinsunar frárennslis, komi til með að valda óásættanlegum áhrifum á viðtaka. Óvissa er þó um samlegðaráhrif heildarlosunar í viðtakann vegna frárennslis með annarri fyrirhugaðri starfsemi á svæðinu. Skipulagsstofnun telur því mikilvægt að áhrif frá losun eldisins verði vöktuð í viðtakanum. Skipulagsstofnun telur tilefni til að kveða skýrt á um fyrirkomulag vöktunar í starfsleyfi.

Skipulagsstofnun telur litlar líkur á að fyrirhugaðar breytingar á eldisstöðinni komi til með að valda því að gengið verði of nærri álagsþoli náttúrunnar með framkvæmdinni.

Ákvörðunarorð

Á grundvelli fyrirbyggjandi gagna er það niðurstaða Skipulagsstofnunar að fyrirhuguð framkvæmd sé ekki líkleg til að hafa í för með sér umtalsverð umhverfisáhrif, sbr. þau viðmið sem tilgreind eru í 2. viðauka laga um umhverfismat framkvæmda og áætlana. Því skal framkvæmdin ekki háð mati á umhverfisáhrifum.

Samkvæmt 30. gr. laga um umhverfismat framkvæmda og áætlana má kæra ákvörðunina til úrskurðarnefndar umhverfis- og auðlindamála. Kærufrestur er til 19. febrúar 2022.

Reykjavík, 21. janúar 2022

Egill Þórarinsson

Þórdís Stella Erlingsdóttir